

Byla C-807/23

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2023 m. gruodžio 29 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Oberster Gerichtshof (Austrija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2023 m. spalio 16 d.

Apeliantė:

DF

Kita apeliacinio proceso šalis:

Rechtsanwaltskammer Wien

Pagrindinės bylos dalykas

Įtraukimas į advokatų stažuotojų sąrašą – Advokatų mokymas – Pakaitiniai ir pagrindiniai laikotarpiai – Darbas užsienyje

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Sąjungos teisės išaiškinimas, SESV 267 straipsnis

Prejudicinis klausimas

Ar SESV 45 straipsnis dėl laisvo darbuotojų judėjimo turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose kaip įtraukimo į Austrijos advokatų stažuotojų sąrašą sąlyga nustatytas reikalavimas dalį praktikos (mokymo laikotarpio) stažuotojui atlikti kaip advokatui stažuotojui pas advokatą Austrijoje, taigi nacionalinėje teritorijoje („pagrindinis laikotarpis“), ir tam, kad ši praktikos (mokymo laikotarpio) dalis būtų laikoma atlikta, nepakanka dirbti pas

advokatą kitoje Sąjungos valstybėje narėje, net jei ten stažuotojas dirba Austrijos teisės srityje prižiūrimas Austrijoje registruoto advokato?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

SESV 45 straipsnis

1998 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/5/EB, skirta padėti teisininkams verstis nuolatine advokato praktika kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje buvo įgyta kvalifikacija

1988 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyva 89/48/EEB dėl bendrosios aukštojo mokslo diplomų, išduotų po bent trejų metų profesinio mokymo ir lavinimo, pripažinimo sistemos

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Bundesgesetz über den freien Dienstleistungsverkehr und die Niederlassung von europäischen Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälten sowie die Erbringung von Rechtsdienstleistungen durch international tätige Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte in Österreich (Federalinis įstatymas dėl Europos advokatų laisvės teikti paslaugas ir jų įsisteigimo bei tarptautiniu mastu veikiančių advokatų teisinių paslaugų teikimo Austrijoje, toliau – EIRAG)

Rechtsanwaltsordnung (Advokatų reglamentas, toliau – RAO)

30 straipsnis. 1. Asmuo, siekiantis būti įtrauktas į advokatų stažuotojų sąrašą, pradėdamas praktiką pas advokatą, turi pateikti pranešimą [Advokatų rūmų] komisijai ir prie jo pridėti įrodymą, kad yra Austrijos arba kitos Europos Sąjungos valstybės narės, Europos ekonominės erdvės (EEE) susitarimo šalies ar Šveicarijos Konfederacijos pilietis, ir įrodymą, kad yra baigęs Austrijos teisės studijas (3 straipsnis). Praktikos pas advokatą laikotarpis (2 straipsnio 2 dalis) skaičiuojamas tik nuo šio pranešimo gavimo dienos.

2 straipsnis. 2. Praktika pagal 1 dalį turi trukti penkerius metus. Iš šio laikotarpio praktika nacionalinėje teritorijoje turi būti atliekama bent septynis mėnesius teisme arba prokuratūroje ir bent trejus metus pas advokatą.

3. Į praktikos, kuri nebūtinai turi būti atliekama teisme, prokuratūroje arba pas advokatą nacionalinėje teritorijoje, laikotarpį įskaitoma:

1) ne daugiau kaip šeši mėnesiai studijų universitete po Austrijos teisės studijų (3 straipsnis), jei buvo įgytas kitas teisės mokslų akademinis laipsnis;

2) į 1 dalyje apibūdintą praktiką panašios praktikos užsienyje laikotarpis, jei ta veikla buvo naudinga dirbant advokato darbą;

3) kitos teisės profesijų praktinės veiklos nacionalinėje teritorijoje arba užsienyje laikotarpis, jei ta veikla buvo naudinga dirbant advokato darbą ir ją prižiūrejo atitinkamos kvalifikacijos asmuo arba institucija.

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 Pirmoji apeliantė DF 2022 m. sausio 14 d. elektroniniu laišku pateikė Vienos *Rechtsanwaltskammer* (Advokatų rūmai, toliau – RAK) prašymą įtraukti ją į advokatų stažuotojų sąrašą ir išduoti įgaliojimą, suteikiantį teisę atstovauti teismuose ir institucijose, kai netaikomas reikalavimas būti atstovaujama advokato (vokiečių k. *kleine Legitimationsurkunde*; toliau – specialusis įgaliojimas) pagal RAO 15 straipsnio 3 dalį. Tam DF pateikė ir antrojo apelianto – advokato KI, kuris buvo jos mokymo vadovas, užpildytą prašymo formą.
- 2 2022 m. kovo 7 d. rašte DF, atsakydama į RAK klausimą, nurodė, kad dirba advokatų bendrovėje *Jones Day* Frankfurte prie Maino (Vokietija), čia taip pat yra jos registruota ir įprastinė gyvenamoji vieta. Vienoje yra jos antroji gyvenamoji vieta. DF mokymo vadovas yra Austrijos advokatas ir *Jones Day* partneris Frankfurto biure. Jis konsultuoja klientus iš Austrijos ir kitų šalių Austrijos teisės klausimais ir atstovauja jiems Austrijos institucijose ir teismuose. Tokiuose susitikimuose ir posėdžiuose kartu su juo dalyvauja ir DF. Ji kelis kartus per savaitę palaiko ryšius su Austrijos institucijomis ir teismais savo mokymo vadovo klientų atstovavimo klausimais.
- 3 DF taip pat pateikė savo darbo sutartį su *Jones Day*. Ji buvo sudaryta pagal Vokietijos teisę, DF darbo vieta buvo Frankfurtas prie Maino.
- 4 2022 m. balandžio 20 d. rašte KI pateikė, be kita ko, apžvalginį pirmosios apeliantės 2022 m. sausio 1 d. – balandžio 14 d. atliktų darbų Austrijos teisės srityje sąrašą.
- 5 2022 m. birželio 14 d. sprendimu kompetentingas Vienos RAK skyrius netenkino pirmosios apeliantės prašymą įtraukti ją į advokatų stažuotojų sąrašą ir išduoti specialųjį įgaliojimą. Sprendimas motyvuojamas tuo, kad, nors RAO 30 straipsnio 1 dalyje nenustatyta teritorinių nurodymų kaip įtraukimo į advokatų stažuotojų sąrašą sąlygos, joje teikiama nuoroda į RAO 2 straipsnio 2 dalį, o šioje nuostatoje preziumuojamas advokato stažuotojo darbas pas advokatą nacionalinėje teritorijoje.
- 6 Pirmoji apeliantė šį sprendimą apskundė. Vis dėlto Vienos RAK komisija (kolegija) 2022 m. rugsėjo 6 d. sprendimu jį patvirtino ir pirmosios apeliantės prašymo netenkino. Buvo pateikti šie argumentai:
 - Antrasis apeliantas yra *Jones Day* partneris; ši bendrovė yra neribotos atsakomybės partnerystė, veikianti pagal JAV Ohajo valstijos teisę, jos registruota buveinė – Klivlande. Antrojo apelianto kontora registruota

Vienoje, bet 2016 m. lapkričio 15 d. jis deklaravo išvykimą dėl nuolatinio gyvenimo užsienyje.

- Pirmoji apeliantė asmeniškai atitinka įtraukimo į advokatų stažuotojų sąrašą sąlygas; priešasčių atsisakyti įtraukti ją į šį sąrašą nėra.
 - Pirmoji apeliantė darbo santykius palaiko ne su antruoju apeliantu, o su *Jones Day* Frankfurte prie Maino.
 - Įtraukti pirmąją apeliantę į advokatų stažuotojų sąrašą atsisakyta dėl to, kad įtraukimo sąlyga – darbas pas advokatą nacionalinėje teritorijoje.
- 7 Dar anksčiau, 2022 m. rugsėjo 1 d., antrasis apeliantas *Jones Day* vardu Vienos RAK pranešė, kad darbo santykiai su pirmąja apeliante nutrūko 2022 m. rugpjūčio 31 d.
- 8 Dėl 2022 m. rugsėjo 6 d. sprendimo apeliantai padavė apeliacinį skundą *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, Austrija).

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 9 Apeliacinio skundo reikalavimu jau tik siekiama, kad „pirmoji apeliantė būtų įtraukta į advokatų stažuotojų sąrašą atgaline data laikotarpiu nuo 2022 m. sausio 14 d. iki 2022 m. rugpjūčio 31 d.“, taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas skundžiamą sprendimą turi nagrinėti tik šiuo aspektu. DF ir *Jones Day* darbo santykiai nutrūko 2022 m. rugpjūčio 31 d., taigi specialusis įgaliojimas, jeigu jis jai būtų buvęs išduotas, šiuo momentu būtų nustojęs galioti. Todėl teisinio intereso, kad pirmajai apeliantei būtų išduotas specialusis įgaliojimas, nuo šio momento nebėra. Pats advokatas intereso, kad jo mokomas teisininkas būtų įtrauktas į advokatų stažuotojų sąrašą, neturi. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas antrojo apelianto apeliacinį skundą atmetė dėl jo teisinio intereso nebuvimo.
- 10 Advokatas stažuotojas gali atstovauti teismuose ir institucijose tik jei yra įtrauktas į advokatų stažuotojų sąrašą (B. Fink, G. Murko/B. Nunner-Krautgasser (leidėjai), *Anwaltliches und notarielles Berufsrecht*, 5 punktas dėl RAO 30 straipsnio). RAO 30 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje minima sąlyga „atgaline data“, t. y. pranešimo gavimo diena, susijusi tik su praktikos laikotarpio įskaitymu, o ne su atstovavimo teisės atsiradimu (B. Fink, ten pat, 4 punktas; 2014 m. spalio 2 d. *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimas byloje Nr. 24 Os 6/14h).
- 11 Jei kandidatas į advokatų stažuotojų sąrašą sprendimo priėmimo metu jau būna išėjęs iš darbo advokato kontoroje, galimybės įtraukti jį į sąrašą atgaline data nėra. Vis dėlto tokiomis aplinkybėmis reikia pripažinti kandidato teisinį interesą į tai, kad būtų konstatuota, jog buvo tenkinamos įtraukimo į sąrašą sąlygos, taigi taip pat – praktikos laikotarpio įskaitymo sąlyga (tai konstatuota jau 1993 m. spalio

25 d. *Oberste Berufungs- und Disziplinarkommission* (Aukščiausioji advokatų apeliacinių ir drausmės bylų komisija) sprendime Nr. Bkv 7/92, *AnwBl*, 1994, 531, ir 1998 m. spalio 30 d. Sprendime Nr. Bkv 5/98, *AnwBl*, 1999, 175). Taigi šiuo atveju reikia priimti sprendimą ne dėl įtraukimo į advokatų stažuotojų sąrašą atgaline data, o dėl to, ar buvo tenkinamos įtraukimo į šį sąrašą sąlygos ir, jei taip, kokiu laikotarpiu.

- 12 Pagal RAO 30 straipsnio 1 dalį, siejamą su RAO 2 straipsnio 2 dalimi, asmuo, siekiantis įtraukimo į advokatų stažuotojų sąrašą, pradėdamas praktiką pas advokatą nacionalinėje teritorijoje turi pateikti pranešimą kompetentingų RAK komisijai ir prie jo pridėti įrodymą, kad yra Austrijos pilietis, ir įrodymą, kad yra baigęs Austrijos teisės studijas; praktika (mokymo laikotarpis) trunka penkerius metus.
- 13 Praktika, kuri turi būti atliekama nacionalinėje teritorijoje, taip pat vadinama „pagrindiniu laikotarpiu“. Galimi ir „pakaitiniai laikotarpiai“, per kuriuos praktika nebūtinai turi būti atliekama teisme, prokuratūroje arba pas advokatą nacionalinėje teritorijoje, pvz., gali būti vykdoma panaši veikla užsienyje.
- 14 Galimybė pakaitinius laikotarpius praleisti užsienyje egzistuoja nuo 1973 m., bet asmenį įtraukti į advokatų stažuotojų sąrašą vis tiek galima tik tuomet, kai jis pradeda praktiką nacionalinėje teritorijoje esančioje advokatų kontoroje, nes priešingai numatanti teisės norma priimta nebuvo. Be to, sąvoką „kontora“ reikia suprasti kaip darbo vietą, taip išreiškiamą geografinę sąsają su nacionaline teritorija.
- 15 Nagrinėjamu atveju pirmoji apeliantė dirbo advokatų bendrovėje, veikiančioje pagal JAV Ohajo valstijos teisę ir turinčioje filialą Frankfurte prie Maino, kuris ir buvo DF darbo vieta. Taigi DF pradėjo dirbti kontoroje Vokietijoje. Tai negali būti laikoma praktika nacionalinėje teritorijoje, net jei dirbama Austrijos teisės srityje vadovaujant Austrijos advokatui. Net ir atsižvelgiant į modernias komunikacijos galimybes, darbas iš Frankfurto prie Maino negali pakeisti tokio kontaktų su teismais ir institucijomis intensyvumo lygio, kuris pasiekiamas mokymo Austrijoje atveju. Taip pat atrodo mažai tikėtina, kad pirmoji apeliantė specialiai iš Frankfurto prie Maino vyktų į Austriją dalyvauti teismo posėdžiuose ar susitikimuose institucijose, juo labiau kad „specialiuoju“ įgaliojimu, kurio ji prašė, suteikiama tik labai ribota atstovavimo teisė. Austrijos arbitražo procedūros teisės srityje, kurioje, kaip pats nurodė, specializuojasi antrasis apeliantas, netaikomas reikalavimas būti atstovaujama advokato, taigi atstovavimas turint specialųjį įgaliojimą galimas (M. Rohregger, *Engelhart Hoffmann Lehner Rohregger Vitek*, 23 punktas dėl RAO¹⁰ 15 straipsnio), vis dėlto tokioje siauroje srityje neįmanoma užtikrinti visapusiško mokymo, atitinkančio advokato profesijos aprašą.
- 16 Vienos RAK interneto svetainėje pateiktas profesinės praktikos pripažinimo kriterijų katalogas, iš kurio matyti, kad profesinė praktika, atlikta ne pas Austrijos advokatą nacionalinėje teritorijoje, gali būti įskaitoma tik į pakaitinius

laikotarpius. Taigi ši praktika apelianams turėjo būti žinoma. Ši teisės norma, atrodo, yra ir tikslinga, nes kitaip kiltų neišsprendžiamų klausimų, kurioje užsienio valstybėje galėtų būti registruota advokato, kuris yra mokymo vadovas, kontora ir kur turėtų būti advokato stažuotojo darbo vieta – tik vokiečių kalba kalbančiose užsienio šalyse, kaimyninėse šalyse, Europos Sąjungoje ir pan.

- 17 Be to, argumentas, patvirtinantis reikalavimą pradėti praktiką nacionalinėje teritorijoje esančioje advokatų kontoroje, yra ir profesinė priežiūra. Taip yra dėl to, kad Vienos RAK veikimo sritis apima tik tą federalinę žemę, kurioje jie turi savo narių priežiūros ir stebėjimo pareigas. Tai apima ir patikrinimus, ar užtikrinamas profesinis mokymas, atitinkantis specialybei ir profesijai keliamus reikalavimus (C. Vitek, *Engelhart Hoffmann Lehner Rohregger Vitek*, 3 punktas dėl RAO¹⁰ 30 straipsnio).
- 18 Advokatas turi užtikrinti visapusišką advokato stažuotojo mokymą, atitinkantį advokato profesijos aprašą. Advokatų rūmų priežiūros ir stebėjimo pareigos taip pat apima patikrinimo veiksmus tiesiogiai pas advokatą, tokiu atveju advokatas turi leisti patikrinimą atliekantiems [Advokatų rūmų] komisijos atstovams patekti į jo kontorą (H. Gartner, G. Murk/B. Nunner-Krautgasser (leidėjai), *Anwaltliches und notarielles Berufsrecht*, 186 punktas dėl *Disziplinarstatut für Rechtsanwälte und Rechtsanwaltsanwärter* (Advokatų ir advokatų stažuotojų drausmės nuostatai) 1 straipsnio). Tai būtų neįmanoma, jei advokato stažuotojo darbo vieta būtų užsienyje.
- 19 Austrijos *Verfassungsgerichtshof* (Konstitucinis Teismas) kol kas neišreiškė abejonų dėl to, kad atsisakoma darbą advokatų kontorose užsienyje įskaityti į pagrindinį laikotarpį. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat laikosi nuomonės, kad pagrindinių ir pakaitinių laikotarpių diferencijavimas nėra netinkamas, ir neturi abejonų dėl Vienos RAK pateikto profesinės praktikos pripažinimo kriterijų katalogo teisėtumo.
- 20 DF laikosi nuomonės, kad jos atžvilgiu ribojamas laisvas darbuotojų judėjimas, nes vien dėl to, kad ji fiziškai būna Vokietijoje, nors dirba išimtinai su Austrijos teise, jai draudžiama dirbti advokate stažuotoja pas Austrijos advokatą ir tam nėra pateisinimo. Šio klausimo sprendimas iš esmės priklauso nuo to, ar aplinkybė, kad pagrindinis laikotarpis turi būti praleidžiamas nacionalinėje teritorijoje, pažeidžia laisvo darbuotojų judėjimo principą ir tuomet, kai dalį praktinio mokymo laikotarpio galima praleisti užsienyje kaip pakaitinį laikotarpį.
- 21 DF remiasi 2020 m. gruodžio 17 d. Sprendimu *Onofrei* (C-218/19, EU:C:2020:1034), kuriame nagrinėjamas ne įtraukimo į advokatų stažuotojų sąrašą, o leidimo verstis advokato veikla klausimas. Teisingumo Teismas tame sprendime nurodė, kad sąlygos, taikomos advokato veikla norintiems verstis asmenims, kurie nė vienoje valstybėje narėje nėra įgiję teisės verstis šia profesija, kol kas Sąjungos lygmeniu nėra suderintos, taigi valstybės narės išlaiko kompetenciją apibrėžti šias sąlygas. Tuo remiantis darytina išvada, kad pagal Sąjungos teisę nedraudžiamos valstybės narės teisės normos, pagal kurias teisė

verstis advokato veikla suteikiama tik turint reikalingomis pripažintų žinių ir kvalifikaciją. Vis dėlto valstybės narės savo kompetenciją šioje srityje turi įgyvendinti paisydamos SESV garantuojamų pagrindinių laisvių.

- 22 Teisingumo Teismas jau 1995 m. lapkričio 30 d. Sprendime *Gebhard* (C-55/94, EU:C:1995:411) nurodė, kad nacionalinės teisės normos, kuriomis apribojama galimybė verstis tam tikra profesija, iš esmės leidžiamos, bet turi būti nediskriminuojančios. Nacionalinės priemonės turi atitikti keturias sąlygas:
- jos turi būti nediskriminuojančios;
 - jos turi būti pagrįstos privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais;
 - jos turi būti tinkamos užtikrinti, kad jomis siekiamas tikslas bus pasiektas;
 - jos turi neviršyti to, kas būtina tam tikslui pasiekti.
- 23 Sprendime byloje C-218/19 Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad, pirma, vartotojų apsauga ir, antra, geras teisingumo vykdymas yra tikslai, kurie gali būti pripažinti privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais, galinčiais pateisinti tiek laisvės teikti paslaugas ribojimą, tiek laisvo darbuotojų judėjimo ir įsisteigimo laisvės ribojimą.
- 24 Šiuo atveju lemiamą reikšmę turi tai, ar nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią stažuotojas dalį praktinio mokymo laikotarpio privalo praleisti nacionalinėje teritorijoje („pagrindinis laikotarpis“), pažeidžia laisvo darbuotojų judėjimo principą ir tuomet, kai dalį praktinio mokymo laikotarpio („pakaitinis laikotarpis“) galima praleisti užsienyje.
- 25 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas laiko tokią diferenciaciją tinkama ir suderinama su Sąjungos teise. Pagal Europos advokatų įstatymo (EIRAG), kuriuo į nacionalinę teisę perkelti atitinkami Sąjungos teisės aktai, 18 straipsnio 1 dalį į advokatų sąrašą gali būti įtraukiamas asmuo, kuris pateikia įrodymą, kad kaip Europoje įsisteigęs advokatas ne trumpiau kaip trejus metus aktyviai nuolat dirbo Austrijoje Austrijos teisės, įskaitant Sąjungos teisę, srityje. Taigi pagal Sąjungos teisę reikalaujama ne tik išmanyti atitinkamos valstybės teisę, bet ir dirbti toje valstybėje. Dirbant tik iš užsienio šis reikalavimas negali būti įvykdytas. Akivaizdu, kad jis grindžiamas supratimu, jog tik taip galima įgyti praktinės patirties, reikalingos norint verstis advokato profesija nacionalinėje teritorijoje. Jei tai taikoma advokatams, turi būti taikoma ir stažuotojams.